

blättern vor >>

JARMUŻ subst. m., ab 1460; auch *jarmoż*, *jarmusz*, *jarmuz*, *jermuż*, *warmuz*, *warmuż*. **1)** ‘Grünkohl (Brassica oleracea var. sabellica)’ – ‘jadalna i ozdobna roślina z rodziny kapustowatych’: 1460 Rost nr 3667, STP *Yarmusz olus*. ○ 1472 Rost nr 1079, STP *Yarmuz olera*. ○ ca.1500 Rost nr 7228, STP *Yermusz olus*. ○ 1564 Mącz 26d, SPXVI *Brassica*, *Czarna kapuŃta*. *IármuŃz / álbo / Broskiéw / Krćicą zową lekarze*. ○ (1689) 1693 Haur Sk. 460, L *iarmuż abo czarna kapuŃta*. ○ 1780 Ład.H.N. 51, L *Pospolity iarmuż ieŃt kędzierzawy, zielony i granatowy. Im lepiej przemarznie, tym słodszy m staie się*. ○ 1791 Jundz.RoŃl. 340, L *Iarmuż rozmaity odmianą ieŃt kapuŃty ogrodowe, brassica oleracea*. ○ (1872–1876) 1883 ENCORG *jarmuż* [..] *o liŃciach łatowato wyciętych i mocno kędzierzawych, barwy rozmaitej*. ○ (1916) 1920 Kaspr.Księga 65, DOR *Trwoga wstrząsnała ludźmi – pytali się przerażeni (...) “Czy może głód się przyczotga z lebioda i zwiędłym jarmużem?”* ○ 1927 Gard.Trzech 195, DOR *Długie liŃcie tego jarmużu o ileż piękniejsze są od klasycznego akantu. Pokarbowane najfantastyczniej po brzegach*. – (SŁA), STP, SPXVI, MĄCZ, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **2)** ‘Gemüse, Suppenkraut, gekochtes Kraut’ – ‘kaŃda jarzyna, włoszczyzna, ugotowana nać’: 1534 FalZioł I 133d, SPXVI *LiŃcie bzowe gdy będzie wwarzono z infzim iarmużem á będzie iedzono / czini Ńtolcze*. ○ 1551 MurzNT Matth 13/32, SPXVI *podobné ieŃt królestwo niebieŃskie ziarnu gorczycznemu / [...] któręto / mnieiŃŃć ieŃt ze wsze⁹⁰ nasięniá / leć kiedy vroŃcie / wŃzech iarmużów (marg) rzeczy ogrodnych (-) więŃsze ieŃt [...]*. ○ 1564 SienLek 83v, SPXVI *karmia twa niechay będzie Ńlaz s pokrzywámí wárzony / iáko inny iármuż*. ○ (1893–1895) 1961 Zamoyska 49 *mój brat był nieubtagany i sprzątał mi z talerza nie stockfisza, nie nienawistny mi pasternak i jarmuż, ale suszone Ńliwki i powidła*. ○ [LBel.] vor 1919 Tet., SW *Warmuzu dwie zimne tyŃki poŃknęł*. – (SŁA), SPXVI, CN, SW, LSP. ◇ **Var:** *jarmoż* subst. m., [hapax] 1534 FalZioł, SPXVI – nur SPXVI; *jarmusz* subst. m., 1460 Rost nr 3667, STP ○ 1564 Mącz 26d, SPXVI – MĄCZ, SWIL, SW; *jarmuz* subst. m. – TR; *jarmuż* subst. m., 1472 Rost nr 1079, STP ○ 1534 FalZioł I 133d, SPXVI – (SŁA), STP, SPXVI, CN, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *jermuż* subst. m., [hapax] ca.1500 Rost nr 7228, STP – nur STP; *warmuz* subst. m., [hapax] vor 1919 Tet., SW – nur SW; *warmuż* subst. m. – SW. ◇ **Etym:** **1)** mnd. *warmōs* subst. n., ‘warmes Gemüse’, MNDS. **2)** nhd. *Warmus* subst. n., ‘warmes, grünes Gemüse’, GRI. ◇ **Der:** *jarmużowy/jarmuzowy* adj., 1780 Ład.H.N. 51, L, zuerst geb. TR; *jarmużek* subst. m., zuerst geb. BAN; *jarmużnik* subst. m., 1938 Łow.Pol. 34, DOR, zuerst geb. DOR. ❖ Aus dem im Mittelniederdeutschen belegten *warmōs* ‘Gemüse, das warm gegessen wird’ entwickelt sich die Bedeutung ‘warmes

grünes Gemüse’, das dann auf ‘Küchengewächs’ erweitert wird (GRIMM). Die darauffolgende Einengung auf eine einzige Kohlart ist wohl polnisch. Der Beleg aus Tet[*majer*], Sw (vor 1919) stammt zwar aus einem literarischen, jedoch z. T. wohl in der Mundart geschriebenen Werk. Die Alternation *w-* / *j-* ist altpolnisch. Vgl. ↑*achtel* (/ *jachtel* / *wachtel*).

blättern vor >>